

Locaties Torenstraat en Venestraat in Nijkerk

Een Bureauonderzoek

J.A.G. van Rooij

Colofon

ADC Rapport 3808

Locaties Torenstraat en Venestraat in Nijkerk
Een Bureauonderzoek

Auteur: J.A.G. van Rooij

In opdracht van: Gemeente Nijkerk

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 16 februari 2015

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek: concept

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
R.M. van der Zee

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding en administratieve gegevens	7
2	Bureauonderzoek	8
2.1	Doelstelling en vraagstelling	8
2.2	Methodiek	8
2.3	Resultaten	9
2.4	Gespecificeerde verwachting en conclusie	14
3	Aanbeveling	15
	Literatuur	15
	Geraadpleegde websites	16
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	16

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Nijkerk heeft ADC ArcheoProjecten in januari 2015 een bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op de locaties Torenstraat en Venestraat. Aanleiding is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en vervolgens nieuwbouw van woningen.

Op basis van het bureauonderzoek blijkt dat in het plangebied, vanwege de landschappelijke ligging op een dekzandrug, een archeologische verwachting bestaat vanaf in potentie het Laat-Paleolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Het vondstniveau wordt verwacht in de eerste circa 30 cm van de top van het dekzand. Op basis van reeds uitgevoerd milieuhygiënisch onderzoek wordt de top van de C-horizont van het dekzand op circa 130 cm –mv verwacht.

Vanaf 130 cm –mv tot aan het maaiveld worden resten uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd verwacht, die gelieerd zijn aan de stad Nijkerk. Op basis van historische bronnen bevindt het plangebied Torenstraat zich ten noorden van het oudste gedeelte van Nijkerk; het uiterste noordelijke deel van het gebied Venestraat bevindt zich volgens de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Nijkerk echter binnen het middeleeuwse gedeelte van Nijkerk. Aangezien het op de rand van de vesting bevindt, zijn mogelijk resten van de aarden wal en de bijbehorende stadsgracht aanwezig.

De aanleg van de huidige bebouwing in het plangebied heeft vermoedelijk geresulteerd in een bodemverstoring van maximaal circa 80 cm. Met name de archeologische resten uit perioden vóór de Late Middeleeuwen kunnen door de stedelijke ontwikkeling verstoord zijn geraakt. Eventuele resten vanaf de Late Middeleeuwen kunnen in het gebied nog steeds aanwezig zijn.

ADC ArcheoProjecten adviseert om archeologische verwachting te toetsen en aan te vullen een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek. Het doel van het booronderzoek is het bepalen van de bodemopbouw en de mate van intactheid. Aanbevolen wordt om per plangebied vijf boringen te verrichten met een 7 cm Edelmanboor tot minimaal 30 cm in de C-horizont van het dekzand. In samenspraak met de bevoegde overheid is besloten om dit onderzoek uit te voeren als de aanwezige betonnen vloeren, de bebouwing en de bestrating verwijderd worden. Wel werd geadviseerd om de funderingen niet aan te tasten, aangezien de kans aanwezig is dat deze gelegen zijn op de funderingen van oudere bebouwing.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren
Nieuwe tijd	NT	1500 - heden
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen	LME	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	ROML	270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM	70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV	12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.
Late IJzertijd	IJZL	250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM	500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV	800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.
Late Bronstijd	BRONSL	1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM	1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV	2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.
Laat-Neolithicum	NEOL	2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM	4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV	5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	MESOL	6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM	7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV	8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	PALEOL	35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM	300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV	tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van de gemeente Nijkerk heeft ADC ArcheoProjecten in januari 2015 een bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op de locaties Torenstraat en Venestraat (afb. 1 t/m 3). Aanleiding is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en vervolgens nieuwbouw van woningen.

Op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg, die onderdeel uitmaakt van de Monumentenwet, moeten archeologische (verwachtings)waarden gewaarborgd zijn in het bestemmingsplan. In het vigerende bestemmingsplan 'Nijkerk Binnenstad', dat op 30 mei 2013 door de gemeente Nijkerk is vastgesteld, heeft het de locatie Torenstraat de dubbelstemming Waarde Archeologie 10 en de Venestraat Waarde Archeologie 9.¹ Volgens de opgenomen bouwregels is voor de locatie Torenstraat archeologisch onderzoek noodzakelijk bij plangebieden groter dan 100 m² en ingrepen dieper dan 30 cm –mv. Voor de Venestraat is onderzoek benodigd bij gebieden groter dan 30 m² en dieper dan 50 cm –mv. Op de archeologische verwachtingskaart hebben beide locaties een hoge verwachting vanwege het voorkomen van dekzandkoppen en –ruggen (afb. 4).² Het uiterste noordelijke gedeelte van de Venestraat bevindt zich in de historische kern van Nijkerk.

Ten behoeve van het verkrijgen van een omgevingsvergunning dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.3).³ Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Nijkerk heeft voor zover bekend echter geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

Oprachtgever:	Gemeente Nijkerk
Fase AMZ-cyclus:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Sloop huidige bebouwing en vervolgens woningbouw
Locatie:	Torenstraat en Venestraat
Plaats:	Nijkerk
Gemeente:	Nijkerk
Provincie:	Gelderland
Kadastrale gegevens:	Onbekend
Kaartblad:	32E
Oppervlakte plangebied	Torenstraat: circa 2000 m ² Venestraat: circa 1800 m ²
Coördinaten:	Torenstraat 161.491 / 470.747; 161.564 / 470.774; 161.549 / 470.809; 161.501 / 470.774. Venestraat: 161.581 / 470.439; 161.582 / 470.364; 161.530 / 470.398; 161.500 / 470.362.

¹ <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

² Van Oosterhout 2011.

³ SIKB 2013.

Bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Nijkerk
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Dhr. P. Schut, regioarcheoloog bij regio FoodValley
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	Torenstraat: 64.703 Venestraat: 64.705
ADC-projectcode:	4160946
Auteur:	J.A.G. van Rooij
Autorisatie:	R.M. van der Zee
Periode van uitvoering:	Januari 2015
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-9qyo-un

---

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 3.1 tot en met 3.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied bestaat uit twee deellocaties, die beide zijn gelegen in de kern van Nijkerk. Deellocatie Torenstraat wordt in het westelijke tot noordelijke deel begrensd door de Torenstraat en in het oostelijke tot zuidelijke deel door de Koetsendijk. Deellocatie Venestraat wordt begrensd door de Venestraat in het noorden, westen en zuiden en door de Callenbachstraat in het noorden.

Locatie Torenstraat is in het centrale tot zuidelijke deel en het oostelijke deel bebouwd. Het overige deel is verhard met klinkers en in gebruik als parkeerplaats. Locatie Venestraat is momenteel in nagenoeg het gehele gebied bebouwd; alleen het noordelijke deel is onbebouwd en in gebruik als parkeerplaats. Op basis van de geraadpleegde archieven wordt duidelijk dat de bodemverstoring die gepaard is gegaan met de bouw van de gebouwen maximaal 80 cm –mv bedraagt.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als de historische kern van Nijkerk. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland:

Aard ingreep:	Sloop huidige bebouwing en vervolgens nieuwbouw met woningen
Wijze fundering:	Op palen
Onderkeldering:	Onbekend
Diepte bodemverstoring:	Minimaal 50 cm -mv
Oppervlakte bodemverstoring:	Gehele gebied
Verwachte wijziging grondwaterstand:	Onbekend
Toekomstige ligging boven- en ondergrondse infrastructuur:	Onbekend
Toekomstige ligging verharding:	Onbekend

In de plangebieden zal de huidige bebouwing worden gesloopt en vervolgens worden bebouwd met woonhuizen. De huizen zullen georiënteerd zijn naar de doorgaande wegen; hierachter zijn de tuinen en parkeerplaatsen gepland (afb. 5 en 6). De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond mogelijk worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologische kaart van Nederland 1:600.000 ⁴	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden.
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 ⁵	Gekarteerd als bebouwd.
Geomorfologische kaart van Nijkerk	Dekzandruggen- en koppen.
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 ⁶	Gekarteerd als bebouwd.
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ⁷	Torenstraat: 1,68 m +NAP Venestraat: 2,55 m +NAP

De plangebieden liggen in de Gelderse Vallei, een gebied dat in de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000 tot 130.000 jaar geleden), door het landijs is gevormd. Door het landijs werden de

⁴ de Mulder, *et al.* 2003.

⁵ Ten Cate, *et al.* 1982.

⁶ STIBOKA 1966.

⁷ <http://ahn.geodan.nl/ahn>

aanwezige grindhoudende, grofzandige pakketten opgestuwd. Hierbij werden diepe glaciale bekkens, waaronder de Gelderse Vallei uitgesleten en werden stuwwallen gevormd. In de daarop volgende perioden, het Eemien (130.000 tot 115.000 jaar geleden) en het Weichselien (115.000 tot 10.000 jaar geleden) is het Gelders Vallei grotendeels opgevuld. Het bovenste deel van de ondergrond wordt gevormd door dekzand (Laagpakket van Wierden, Boxtel Formatie) uit de laatste ijstijd, het Weichselien. Gedurende deze zeer koude periode was Nederland niet door landijs bedekt. Tijdens droge perioden vonden op grote schaal zandverstuivingen plaats. Het zand werd opgenomen door de wind en elders weer afgezet in de vorm van dekzand, dat het bekken verder opvulde. Het pakket heeft hier een dikte van 10 tot 20 m.⁸ Als gevolg van de permanent bevroren ondergrond kon neerslag- en smeltwater niet in de bodem wegzakken en vond echter ook veel erosie van dekzandafzettingen plaats. Het dekzand dat in de Gelderse Vallei aan de oppervlakte ligt heeft een door de overwegend westelijk wind, sterk asymmetrisch reliëf in de vorm van paraboolvormige dekzandruggen en -koppen. Ze bestaan uit in het laat-Weichselien gevormd jong dekzand.⁹ Ze verheffen zich over het algemeen één tot enkele meters boven hun omgeving.

Het plangebied bevindt zich in de historische stadskern van Nijkerk, waardoor het gebied gekarteerd is als bebouwd op de geomorfologische kaart en de bodemkaart van Nederland. In de omgeving van Nijkerk kenmerkt het landschap zich door ten dele verspoelde dekzanden en dekzandruggen. In deze geomorfologische eenheden kunnen respectievelijk zich bekeerdgronden en enkeerdgronden ontwikkelen. Gezien de ligging van het plangebied in de kern van Nijkerk, wordt geen natuurlijk bodemprofiel verwacht. Dit wordt bevestigd door een in 1998 uitgevoerd milieuhygiënisch onderzoek aan de Torenstraat. Hier bevindt zich vanaf 130 cm en dieper de C-horizont van het dekzand. Hierop is een circa 100 cm dikke humeuze zandlaag aanwezig. Deze laag wordt geïnterpreteerd als een middeleeuwse of nieuwtijdse stadsophoging.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (zie afb. 7):

AMK-terrein	Omschrijving	Datering ¹⁰	Opmerking
13.218	Stad	LME-NT	Terrein met de oude stadskern van Nijkerk.

Onderzoeksmelding	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
3013 ¹¹	Geofysisch onderzoek	Archeologisch onderzoek naar de middeleeuwse stadsgracht. Tijdens het onderzoek kon de gracht echter niet met zekerheid worden gelokaliseerd	Aanbevolen werd om vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren om de precieze loop en aard van de stadsgracht vast te stellen.
12.171 ¹²	Bureau/-booronderzoek	Het gebied bevindt zich binnen de middeleeuwse vesting van Nijkerk. Op basis van het veldonderzoek is onder een verstoorde bovenlaag een potentieel archeologische laag aangeboord, waarin 17 ^e – 18 ^e eeuwse scherven zijn	Aanbevolen werd om vervolgonderzoek uit te laten voeren door middel van een proefsleuvenonderzoek

⁸ Berendsen 2008.

⁹ Oosterhout 2011.

¹⁰ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

¹¹ Van Kempen 1999.

¹² Diepeveen-Jansen 2004.

Onderzoeksmelding	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
18.111, 18.212, 18.649 ¹³	In eerste instantie Begeleiding en vervolgens doorstart opgraving	aangetroffen. Tijdens het onderzoek zijn funderingen uit de 17 ^e -19 ^e eeuw aangetroffen	Onbekend
26.131	Booronderzoek	In het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen; de bodem is in het hele plangebied verstoord tot in de C-horizont.	Aanbevolen werd om geen vervolgonderzoek uit te laten voeren.
26.749 ¹⁴	Bureauonderzoek	Op grond van de waarderingcriteria is gebleken dat binnen het plangebied sprake is van een behoudenswaardige vindplaats.	Opgraving
28.150 ¹⁵	Bureau-/booronderzoek	Het plangebied bevindt zich buiten de kern van Nijkerk en lijkt op basis van kaartmateriaal pas bebouwd te zijn vanaf circa 1900. Het veldwerk heeft uitgewezen dat de bodem in het gehele plangebied is verstoord	Aanbevolen werd om geen vervolgonderzoek uit te laten voeren.
30.578 ¹⁶	Bureauonderzoek	Het gebied bevindt zich in de historische kern van Nijkerk. Hierdoor geldt een hoge trek kans op archeologische resten uit de periode Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd	Aanbevolen werd om vervolgonderzoek uit te laten voeren door middel van een archeologische begeleiding
32.358 ¹⁷	Bureauonderzoek	In het plangebied worden archeologische resten verwacht.	Archeologische begeleiding
37.839	Begeleiding	In het gebied zijn geen archeologische resten aanwezig	Het gebied werd vrijgegeven
39.956 en 40032	Bureau-/booronderzoek	In het plangebied werden met name archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht. het veldonderzoek heeft aangetoond dat binnen het gebied een tot 90 cm dikke ophogingslaag voorkomt. Hieronder bevindt zich een begraven eerddek, dat het dekzand afdekt. In het gebied zijn meerdere vondsten uit de 17 ^e eeuw gedaan.	Vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven.
48.682	Begeleiding	Binnen het onderzoeksgebied zijn archeologische resten aanwezig vanaf de 16 ^e eeuw.	Behoud in situ van oudere resten

¹³ Het onderzoek is nog niet uitgewerkt. Documentatie ontbreekt in Dans-Easy

¹⁴ Lil & Nederpelt 2008.

¹⁵ Louwe, *et al.* 2008.

¹⁶ Janssen 2008.

¹⁷ Brussé & de Boer 2007.

Onderzoeksmelding	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
49.450 ¹⁸	Booronderzoek	In het gebied is op het intact dekzand een ophogingspakket aangetroffen, dat puinresten bevat. Tevens zijn twee boringen gestuit op mogelijk fundamenten	Vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven.

Waarneming	Omschrijving	Datering ¹⁹	Opmerking
40.486	Zandstenen/kwartsieten Hamerbijl	BRONS-IJZ	Coördinaten administratief geplaatst, dus exacte locatie onbekend. Opgegeven als 'vermoedelijk omgeving Nijkerk'
419.260	Keramiek en een greppel	NT	Behoort bij onderzoeksmelding 37.839.
423.874	Stenen vloer	NT	Behoort bij onderzoeksmelding 18.212.
423.913	Vloeren, palenrijen, grondsporen	LME	Behoort bij onderzoeksmelding 18.649. In het gebied zijn middeleeuwse resten aangetroffen, zoals de resten van een houten huis met lemen wanden en greppels.
430.128	Keramiek, bot en metaalslakken	LME-NT	Behoort bij onderzoeksmelding 40.032. Op basis van de vondsten bestaat een reële kans op bewoningssporen uit de 17 ^e en 18 ^e eeuw.
430.937	Muurrestanten, waterput, huisplattegrond	LME-NT	Behoort bij onderzoeksmelding 18.649.
439.589	Keramiek	LME-NT	Behoort bij onderzoeksmelding 49.450
440.379	Bot, glas, keramiek en kuilen	NT	Behoort bij onderzoeksmelding 48.682

In het onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Nagenoeg alle onderzoeken hebben een aangetoond dat in het onderzoeksgebied met name archeologische resten verwacht kunnen worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Op basis van de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Nijkerk blijkt dat het plangebied Torenstraat ten noorden van de historische kern van Nijkerk is gelegen. Het gebied Venestraat is in het uiterste noordelijke deel in de kern gesitueerd. Deze begrenzing komt mogelijk overeen met de veronderstelde ligging van de laatmiddeleeuwse gracht van Nijkerk. Binnen de historische kern is slechts één vondst uit de pre-stedelijke periode bekend. Hierbij moet worden opgemerkt dat de locatie van deze

In ARCHISII zijn voor het onderzoeksgebied geen vondstmeldingen en relevante gebouwd monumenten geregistreerd. Op de landelijke en gemeentelijke verwachtings-/beleidskaarten, staat de volgende archeologische verwachting voor het plangebied aangegeven:

Bron	Verwachting	Toelichting
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	Geen	Het gebied is gekarteerd als bebouwd
Gemeentelijke beleidskaart	Hoog	Vanwege de ligging van het plangebied op dekzandkoppen en -ruggen. Tevens vallen de locaties binnen de historische kern van Nijkerk.

¹⁸ Van Rooij 2012.

¹⁹ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart van Nijkerk	Circa 1610	Torenstraat: Gebied staat niet afgebeeld Venestraat: De Venestraat en de kerk aan de Holkerstraat staan afgebeeld. Langs de doorgaande wegen staan gebouwen aangegeven.
Kadastrale minuut ²⁰	1811-1832	Torenstraat: het gebied bevindt zich aan de Koetsen dijk en is in het oostelijke deel bebouwd met woonhuizen en schuren. Het centrale tot westelijke deel is in gebruik als tuin. Venestraat: Aan de 'Veenestraat' zijn woonhuizen en schuren aanwezig. Achter de bebouwing bevinden zich tuinen.
Bonnekaart (afb. 8) ²¹	1870-1898	Torenstraat: In het zuidelijke deel en mogelijk uiterste noordoostelijke deel is bebouwing aanwezig. Het overige deel is in gebruik als tuin. Venestraat: Het gehele oostelijke tot centrale deel bebouwd. het overige deel in gebruik als tuin.
Bonnekaart ²²	1911	Torenstraat: Het oostelijke en centrale deel bebouwd. Overige deel is in gebruik als tuin Venestraat: Het westelijke deel geheel bebouwd. Bebouwing in het centrale deel lijkt te zijn gesloopt. Het overige deel in gebruik als tuin
Bonnekaart ²³	1931	Torenstraat: Alleen het oostelijke deel bebouwd. Het overige deel lijkt in gebruik als bouwland. Venestraat: Bebouwing in het westelijke deel, langs de Venestraat. Het overige deel in gebruik als tuin
Topografische kaart ²⁴	1952	Torenstraat: idem aan situatie 1931 Venestraat: idem aan situatie 1931
Topografische kaart ²⁵	1962	Torenstraat: bebouwing langs de Koetsendijk, in het oostelijke deel. Het overige deel is in gebruik als tuin. Venestraat: Het westelijke tot centrale deel bebouwd. Het overige deel is vermoedelijk in gebruik als tuin.
Topografische kaart ²⁶	1974	Torenstraat: het centrale deel bebouwd. Venestraat: nagenoeg geheel plangebied bebouwd.
Topografische kaart ²⁷	1986-1995	Torenstraat: De Torenstraat ten westen van het plangebied is inmiddels aangelegd. Het plangebied is in het centrale deel bebouwd met twee gebouwen. Het overige deel is onbebouwd. Venestraat: Met uitzondering van het noordelijke en oostelijke deel is het gehele gebied bebouwd.
Ouderdom gebouwen ²⁸		Torenstraat: De aanwezige bebouwing stamt uit de periode 1960-1969 Venestraat: De aanwezige bebouwing stamt uit de periode 1900-1944
Stadsarchief ²⁹		Torenstraat: Naar aanleiding van de aanvraag voor een bouwvergunning op de locatie Torenstraat 15 uit 1999, wordt duidelijk dat het gebouw op palen gefundeerd is, die tot circa 70 cm –mv reiken. De aanwezige betonnen vloer is 40 mm dik. Hieronder bevindt zich een laag bouwzand. Venestraat: Voor de verbouwing aan een pand op de Venestraat 40 is een vergunning aangevraagd. Het verbouwde woonhuis is tot 60 cm –mv gefundeerd. In 1960 is in het zuidelijke deel van het plangebied een loods

²⁰ Kadaster 1811-1832.

²¹ Verkenningen 1870-1931.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Kadaster 1952-1995.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ www.edugis.nl

²⁹ Dhr. D. van Hooren van het stadsarchief Nijkerk wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van de gegevens.

Bron	Jaartal	Historische situatie
		gebouwd. Hier zijn twaalf funderingspalen aangebracht. Volgens de bouwtekeningen bedraagt de verstoringsdiepte 80 cm –mv.

Het plangebied bevindt zich in de historische stadskern van Nijkerk. De oudste vermelding van Nijkerk stamt uit 1222. In 1413 krijgt het dorp van Reinald IV van Gelre stadrechten. Kort hierna is het nederzetting omgracht. Tevens wordt een kerk gebouwd, de Catharina Kerk, ook wel bekend als de Nieuwe Kerk.³⁰ Op basis van een historische kaart uit omstreeks 1610, staat de Venestraat en de kerk aan de Holkerstraat afgebeeld. Langs de doorgaande wegen staan gebouwen aangegeven. Het plangebied Torenstraat staat op deze kaart niet afgebeeld.

Volgens de eerste gedetailleerde kaart van de plangebieden (kadastrale minuut 1811-1832) bevindt het plangebied Torenstraat zich aan de Koetsendijk en is het in het oostelijke deel bebouwd met woonhuizen en schuren; het centrale tot westelijke deel is in gebruik als tuin. Ook in het plangebied Venestraat zijn woonhuizen en schuren aanwezig. Deze zijn langs de Venestraat gesitueerd. Achter de bebouwing bevinden zich tuinen.

Aan het eind van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw lijken in de gebieden sloop- en vervolgens bouwwerkzaamheden te hebben plaatsgevonden. Op basis van de Bonnekaart uit 1870 vindt in het gebied Torenstraat alleen nog maar bebouwing plaats in het uiterste noordoostelijke en zuidelijke deel bebouwing plaats. Het gehele oostelijke tot centrale deel van gebied Venestraat is in deze periode bebouwd. Het overige deel in gebruik als tuin.

Pas vanaf de derde kwart van de 20^e eeuw is in het gebied Torenstraat meer bebouwing aanwezig en wordt ook het centrale deel bebouwd. het plangebied Venestraat is met uitzondering van het noordelijke en oostelijke deel geheel bebouwd.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Op basis van de landschappelijke ligging van het plangebied op een dekzandrug, kunnen in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn vanaf in potentie het Laat-Paleolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Het vondstniveau wordt verwacht in de eerste circa 30 cm van de top van het dekzand. Op basis van reeds uitgevoerd milieuhygiënisch onderzoek, wordt de top van de C-horizont van het dekzand op circa 130 cm –mv verwacht. De verwachte archeologische resten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk- of vuursteenstroomingen.³¹ Het complextype kan bestaan uit nederzettingen, grafvelden en akkerterreinen.

Vanaf het maaiveld tot circa 130 cm –mv worden resten uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd verwacht, die gelieerd zijn aan de stad Nijkerk. Op basis van historische bronnen, bevindt het plangebied Torenstraat zich ten noorden van het oudste gedeelte van Nijkerk; het uiterste noordelijke deel van het gebied Venestraat bevindt zich volgens de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Nijkerk echter binnen het middeleeuwse gedeelte van Nijkerk. Aangezien het op de rand van de vesting bevindt, zijn mogelijk resten van de aarden wal en de bijbehorende stadsgracht aanwezig.

Op basis van historisch kaartmateriaal wordt duidelijk dat in beide plangebieden al vanaf het begin van de 19^e eeuw bebouwd zijn geweest. Resten uit eerdere perioden zijn niet uitgesloten, aangezien uit diverse historische bronnen naar voren komt dat in de stad al vanaf de 14^e eeuw bewoond is. Overblijfselen hiervan, zoals muurresten, uitbraaksleuven van funderingen, kuilen, putten en erfafscheidingen kunnen worden aangetroffen. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de boven het hoogste grondwaterpeil heersende relatief droge en zure

³⁰ Van Berkel & Samplonius 2007.

³¹ Zie bijvoorbeeld Zie bijvoorbeeld Groenewoudt 1994.

bodemomstandigheden waarschijnlijk slecht zijn geconserveerd. Andere typen indicatoren (aardewerk) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd.

De bebouwing in het plangebied hebben geresulteerd in een geschatte omwerking van maximaal 80 cm -mv. Met name de archeologische resten uit perioden vóór de Late Middeleeuwen kunnen door de diverse sloop- en bouwwerkzaamheden verstoord zijn geraakt. Eventuele resten vanaf de Late Middeleeuwen kunnen in het gebied nog steeds aanwezig zijn.

De beantwoording van de overige onderzoeksvragen is als volgt:

- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Op basis van het bureauonderzoek geldt in beide plangebieden nog steeds een archeologische verwachting. Geadviseerd wordt om op de onbebouwde delen van het plangebied vervolgonderzoek uit te laten voeren door middel van een verkennend booronderzoek.

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om archeologische verwachting te toetsen en aan te vullen een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek. Het doel van het booronderzoek is het bepalen van de bodemopbouw en de mate van intactheid. Aanbevolen wordt om per plangebied vijf boringen te verrichten met een 7 cm Edelmanboor tot minimaal 30 cm in de C-horizont van het dekzand. In samenspraak met de bevoegde overheid is besloten om dit onderzoek uit te voeren als de aanwezige betonnen vloeren, de bebouwing en de bestrating verwijderd worden. Wel werd geadviseerd om de funderingen niet aan te tasten, aangezien de kans aanwezig is dat deze gelegen zijn op de funderingen van oudere bebouwing

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2008: *Landschappelijk Nederland*. 4e (herziene) druk. Assen (Fysische Geografie van Nederland).
- Berkel, G. van & K. Samplonius, 2007: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Utrecht.
- Brussé, S. & A de Boer, 2007: *Nijkerk, Gasthuisstraat*. Amersfoort (ADC Rapport 975).
- de Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & T.E. Wong (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten (Geologie van Nederland 7).
- Diepeveen-Jansen, M., 2004: *Nijkerk, Langestraat 50/52*. Amersfoort (vestigia Rapportnummer 178).
- Groenewoudt, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 17).
- Janssen, M., 2008: *Frieswijkstraat, nijkerk, Gemeente Nijkerk; Archeologisch bureauonderzoek*. Zevenaar (Projectnummer 30578).
- Kadaster, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grond-eigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Nijkerk, Gelderland, sectie B, blad 03*.
- Kadaster, 1952-1995: Topografische kaart van Nederland schaal 1:25.000, Nijkerk / Putten, kaartblad 32E.,
- Kempens, P.A.M.M., van, 1999: *Plangebied Zuidelijke Entree, gemeente Nijkerk; archeologisch haalbaarheidsonderzoek naar de stadsgracht*. (RAAP-Briefrapport 1999-1793/MW).
- Lil, R. van & S. Nederpelt, 2008: *Nijkerk, Langestraat 44-48; Een bureauonderzoek*. Amersfoort (ADC Rapport 1346).
- Louwe, E., L. Haaring & R.M. van Heeringen, 2008: *bagijnenstraat 3 te Nijkerk, Gemeente Nijkerk; Een bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen en een veldverkenning*. Amersfoort (Vestigia Rapportnummer V524).

- Oosterhout, F. van, 2011: *Archeologische monumentenzorg in de gemeente Nijkerk. Toelichting op de archeologische waarden- en verwachtingskaart en de archeologische beleidskaart.* (RAAP-rapport 1976).
- Rooij, J.A.G. van, 2012: *Kloosterstraat 11 te Nijkerk.* Amersfoort (ADC Rapport 2932).
- SIKB, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.3.* Gouda.
- STIBOKA, 1966: *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50.000 : toelichting bij de kaartbladen 26 West Harderwijk en 32 West Amersfoort.* Stiboka, Wageningen.
- Ten Cate, J.A.M., G.W. de Lange & G.C. Maarleveld, 1982: *Geomorfologische kaart van Nederland: schaal 1:50.000: 32 Amersfoort.* Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Verkenningen, Bureau Militaire, 1870-1931: *Bonnekaart schaal 1:25.000, Nijkerk, Kaartnummer 509.*

Geraadpleegde websites

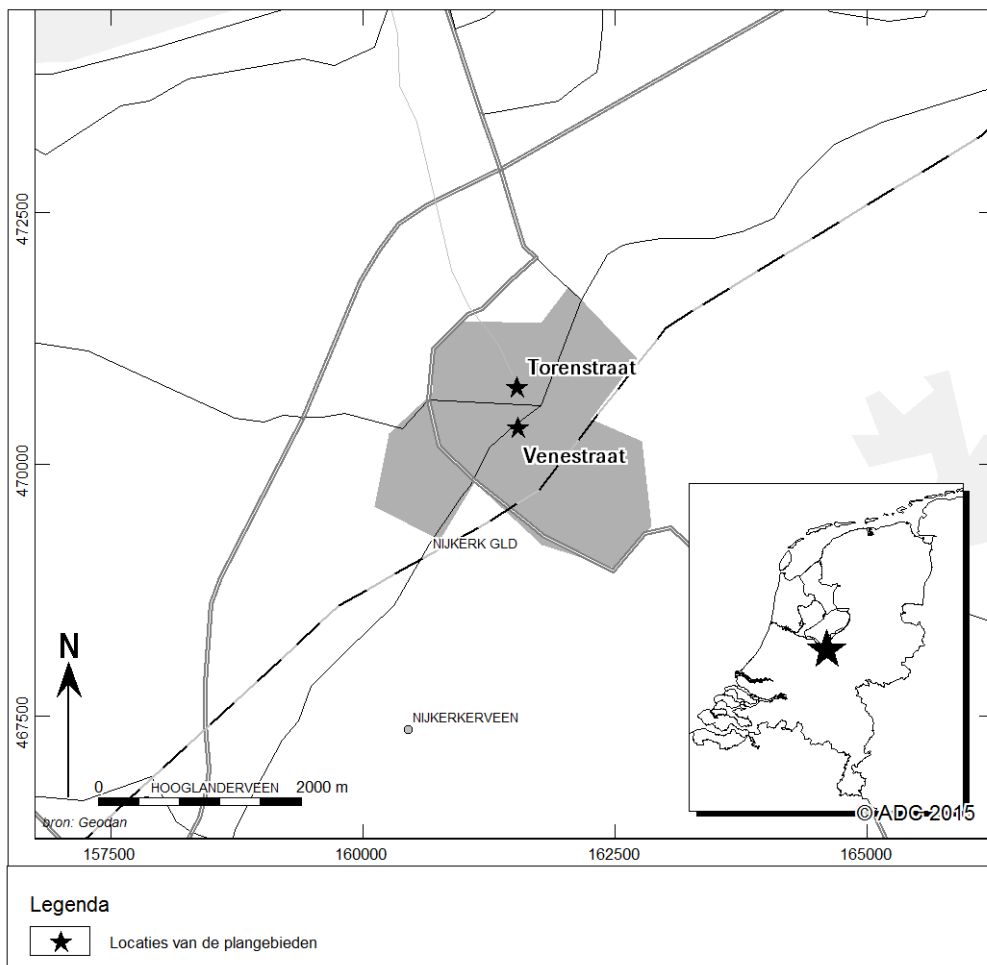
<http://archis2.archis.nl>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<http://ahn.geodan.nl/ahn>
<http://www.edugis.nl>
<http://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<http://www.watwaswaar.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

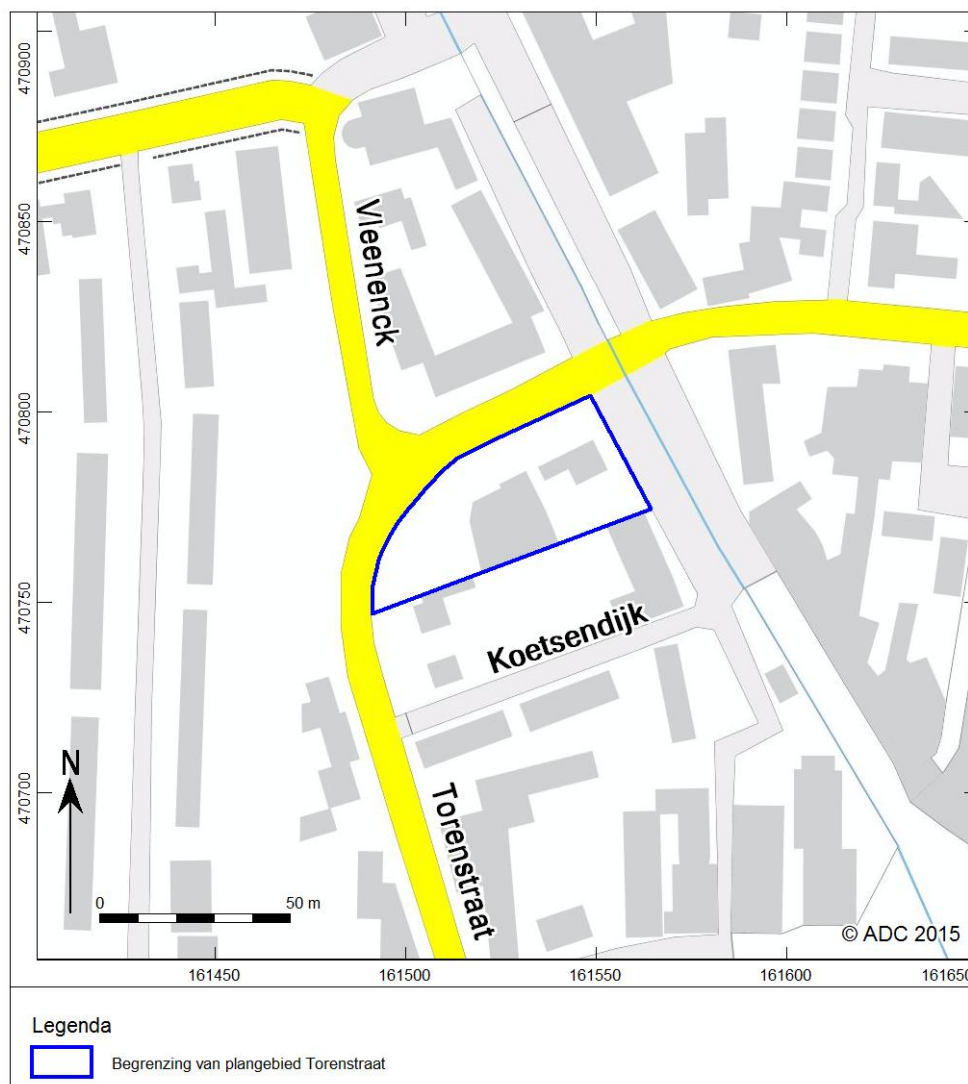
- Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van deellocatie Torenstraat
Afb. 3 Detailkaart van deellocatie Venestraat
Afb. 4 De plangebieden op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Nijkerk
Afb. 5 Toekomstige situatie Torenstraat (afbeelding vervaardigd door 4D Architecten)
Afb. 6 Toekomstige situatie Venestraat (afbeelding vervaardigd door 4D Architecten)
Afb. 7 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
Afb. 8 Plangebieden op de Bonnekaart uit 1870

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

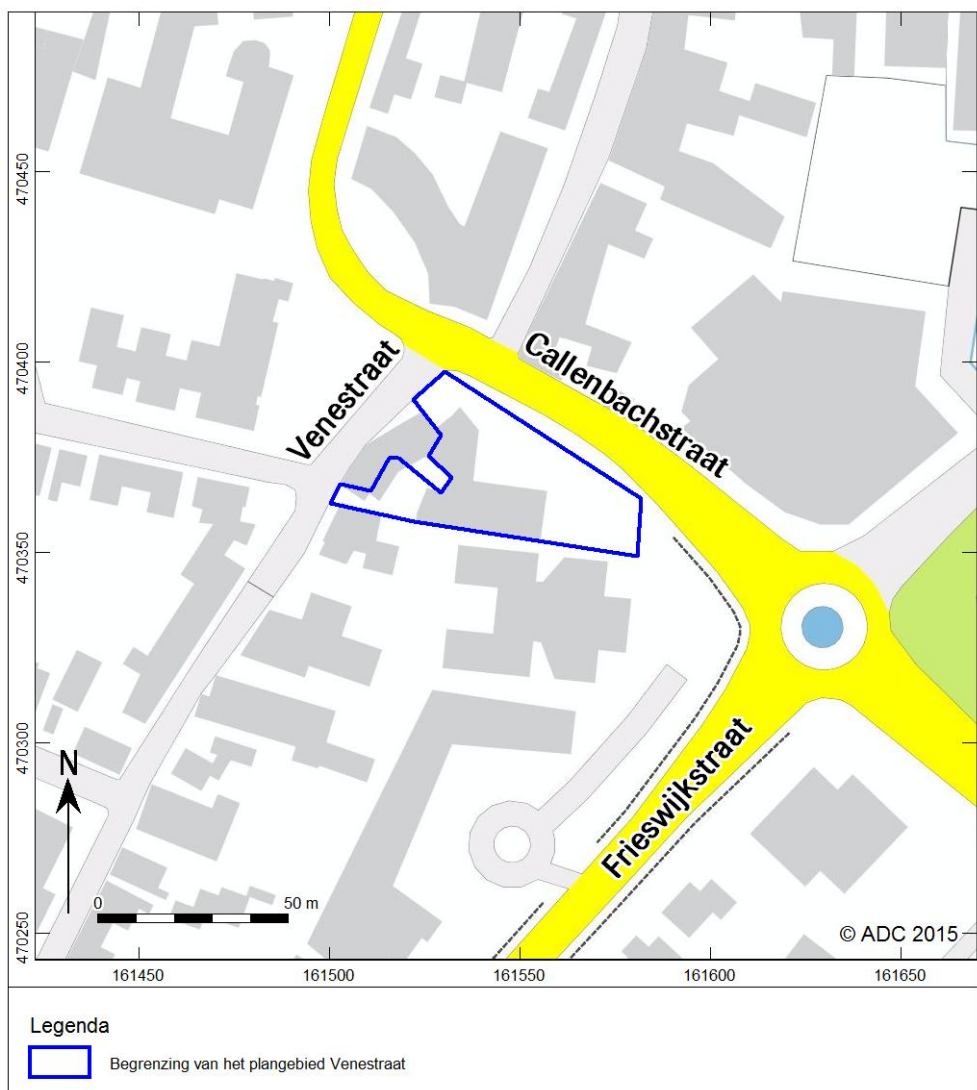

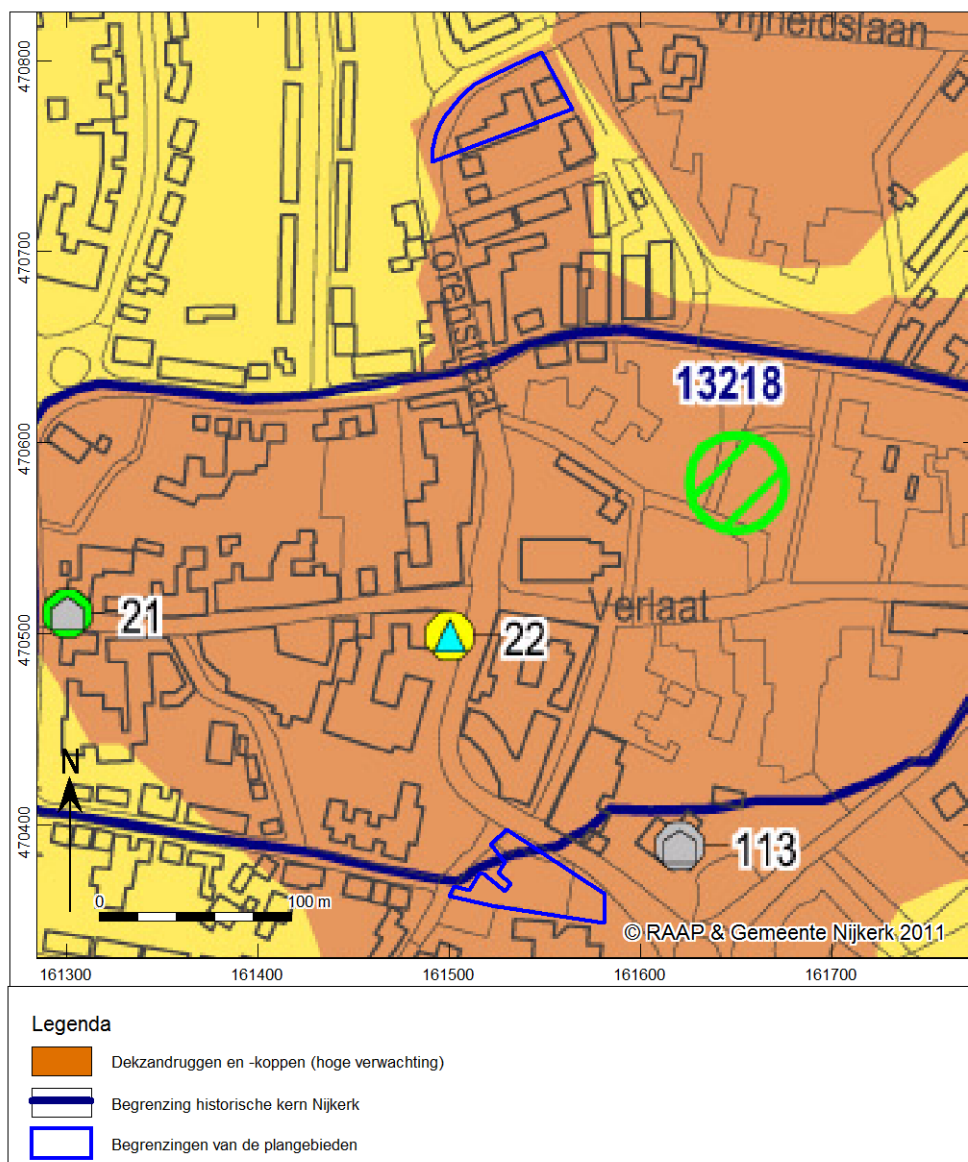
Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Detailkaart van deellocatie Torenstraat

Afb. 3 Detailkaart van deellocatie Venestraat

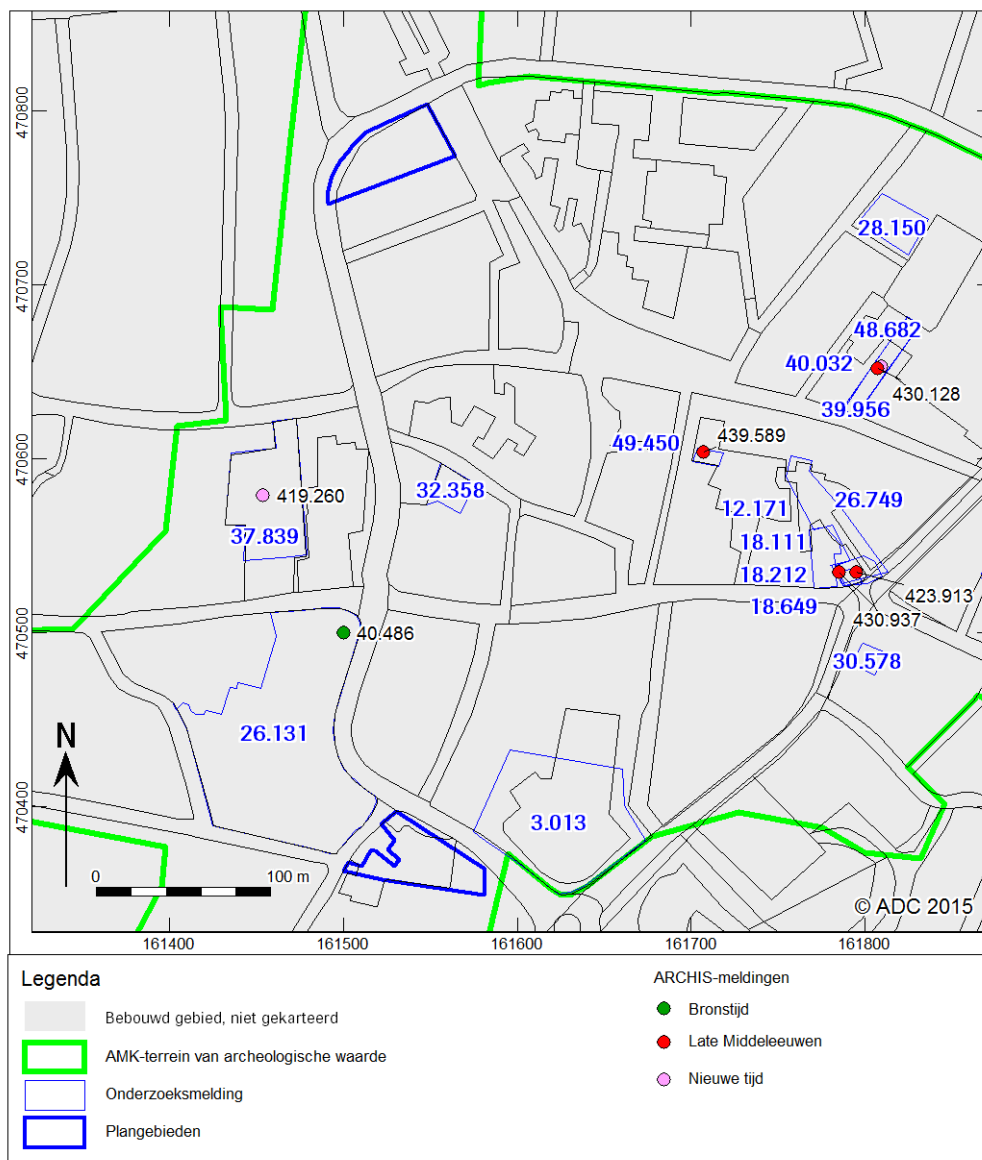
Afb. 4 Het plangebied op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Nijkerk

Afb. 5 Toekomstige situatie Torenstraat (afbeelding vervaardigd door 4D Architecten)

Afb. 6 Toekomstige situatie Venestraat (afbeelding vervaardigd door 4D Architecten)

Afb. 7 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 8 Plangebieden op de Bonnekaart uit 1870